

УДК 929 Фрідьєва +02(477) (092)

Н. М. КУШНАРЕНКО
А. А. СОЛЯНИК**НАДІЯ ЯКІВНА ФРІДЬЄВА — ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ
БІБЛІОТЕКОЗНАВЕЦЬ, ФУНДАТОР ВИЩОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ
ОСВИТИ В УКРАЇНІ**

Висвітлюється життєвий і творчий шлях Н. Я. Фрідьєвої — одного з найяскравіших представників української, харківської, бібліотечної школи.

Ключові слова: Надія Яківна Фрідьєва, Харківська державна академія культури, бібліотекознавство, вища бібліотечна освіта в Україні.

Освещается жизненный и творческий путь Н. Я. Фридьевой — одного из ярчайших представителей украинской, харьковской, библиотечной школы.

Ключевые слова: Надежда Яковлевна Фридьева, Харьковская государственная академия культуры, библиотековедение, высшее библиотечное образование в Украине.

The life and career of N. Fridyeva, which is one of the brightest representatives of Ukrainian, Kharkiv library school, is described.

Key words: Nadezhda Yakovlevna Fridyeva, Kharkiv State Academy of Culture, library science, higher library education in Ukraine.

Восени 2014 року професійна громадськість відзначатиме 120-річчя від дня народження Надії Яківни Фрідьєвої — видатного вченого-бібліотекознавця, одного з найкращих представників української, харківської, бібліотечної школи, фундатора вищої бібліотечної освіти в Україні, талановитого організатора, педагога, яскравої особистості, високого професіонала, котра вперше в Україні захистила дисертацію з бібліотекознавства, здобула науковий ступінь кандидата педагогічних наук, учене звання доцента, стала заслуженим працівником культури УРСР, людини, відданої улюбленій справі.

Надія Яківна Фрідьєва — це не стільки ім'я, скільки символ, який асоціюється з такими поняттями, як інтелігент, учений, педагог, наставник, засновник харківської бібліотечної школи, фундатор Харківської державної академії культури (ХДАК). Ця особистість, поряд із А. Б. Хавкіною та К. І. Рубинським, належить до когорти славетних фахівців, котрі набули міжнародне визнання харківської школи бібліотекознавства. Можна віднайти багато спільного в житті та професійній діяльності Н. Я. Фрідьєвої і А. Б. Хавкіної. Як відомо, перша зі своїм чоловіком переїхала в Україну з Росії, друга, навпаки, з України до Росії. Тому й українці, й росіяни вважають їх своїми представниками в сенсі відданості своїй улюбленій професійній справі. На нашу думку, їхні наукові та практичні здобутки мають не територіальне, а планетарне значення.

Символічно, що врочистості, присвячені 120-тиріччю від дня народження Н. Я. Фрідьєвої, збіглися з 120-тирічним ювілеєм відомого українського книгознавця, бібліотекознавця — Д. А. Балики, першого чоловіка Н. Я. Фрідьєвої, однодумця, з яким вона підтримувала тісні зв'язки навіть після розлучення. Другою знаковою особистістю в її професійній діяльності можна вважати Ю. В. Григор'єва — відомого російського бібліотекознавця, фондознавця, 115-річний ювілей котрого також припадає на цей рік.

Послідовники й однодумці такі, як: Н. М. Березюк, С. І. Волкова, Р. А. Драган, І. Я. Каганов, Н. М. Кушнарєнко, Т. П. Самійленко, А. А. Соляник, Ю. М. Столяров, В. М. Шейко, Г. В. Шемаєва та ін. постійно досліджують постать Н. Я. Фрідьєвої [2–13]. Однак її життя настільки багатогранне, тому не одне покоління професіоналів звертатиметься до цієї непересічної особистості.

Мета статті — розглянути внесок Надії Яківни Фрідьєвої в розвиток бібліотекознавства та вищої бібліотечної освіти в Україні.

Н. Я. Фрідьєва народилася 15 (27) листопада 1894 р. в Челябінську в сім'ї земського службовця. Трудову діяльність розпочала в неповні 16 років після закінчення з відзнакою гімназії — працювала народним учителем у селі Шаран Уфимської губернії, а також у місті Белебей тієї ж губернії, завідувачем показової бібліотеки Томського кооперативу, губернським інспектором з бібліотечної роботи (м. Томськ).

Завдячуючи багатому практичному, організаторському і педагогічному досвіду Н. Я. Фрідьєвої в Росії, вона стала затребуваним фахівцем в Україні, куди вона згодом переїхала зі своїм чоловіком українського походження, пізніше відомим українським бібліотекознавцем, Д. А. Баликою. Ці вагомі практичні, організаційні й педагогічні надбання, принципи за сади багатогранної діяльності допомогли їй успішно адаптуватися в іншому культурному середовищі, в майбутньому стати провідним українським бібліотекознавцем, пройти шлях від сільського бібліотекаря до відомого вченого бібліотечної галузі, мати титул фундатора вищої бібліотечної освіти в Україні. Утративши в ранньому віці батьків, Надія Яківна все життя багато і плідно працювала на бібліотечній ниві, несучи різним верствам населення світло знань, якого вона сама прагнула [5].

Розумна й талановита, Надія Яківна, прагнувши здобути вищу освіту, в 1913 р. вступила до сільськогосподарського інституту в Петербурзі. Життя в столиці було сповнене особливих вражень — культурною самобутністю, патріотичністю, відвідуванням численних музеїв, Публічної бібліотеки тощо. Однак через матеріальну скруту, перейшовши на 4-й курс цього ВНЗ, вона була змушена покинути його і повернутися до Уралу.

Переривання навчання в Петербурзі, з одного боку, стало для Надії Яківни перешкодою в подальшому кар'єрному зростанні, а з іншого — дозволило визначитися щодо майбутньої професійної долі, обрати професію, яка дозволила їй стати відомою особистістю, освітянином, учителем-наставником для багатьох поколінь практиків, науковців, діячів бібліотечної галузі України і Росії.

Повернувшись до Уралу в 1917 р., Н. Я. Фрідьєва працювала завідувачем районної бібліотеки Белебейського повіту Уфимської губернії,

виконувала обов'язки співробітника Уфимського губернського земства (1916–1917 рр.). Три роки (з 1919 по 1921 рр.) у Томську Н. Я. Фрідьєва, працюючи завідувачем відділу бібліотечного культвідділу «Томський кооператив», обіймаючи посаду губінспектора з бібліотечної справи, активно розбудовуючи мережу публічних бібліотек, дедалі більше усвідомлює нагальність підготовки бібліотечних кадрів, розбудови наукового підґрунтя бібліотечної справи.

Практична діяльність Н. Я. Фрідьєвої у Томську створила надійну базу для наукових узагальнень бібліотечної діяльності. Саме тут вийшли друком її перші праці з проблем поліпшення бібліотечної справи. Серед них особливе місце посідають статті «Техніка народної бібліотеки», «Шляхи позашкільного будівництва», «Трудове начало в новій бібліотеці», а також участь у підготовці посібника для бібліотек, опублікованого в 1920 р. в Красноярську. Саме в цей період Н. Я. Фрідьєва осмислила базове значення бібліотечного обслуговування, основу якого складає робота з читачами — проблема, що стала пріоритетною в її науковій та педагогічній діяльності. Методика роботи з читачами й управління читанням — базова наукова і навчальна дисципліна, якій вона сповна присвятила свій талант як науковець і викладач. І нині класичним і неперевершеним узірцем в Україні є її посібник «Изучение читателя (опыт методики)», написаний у співавторстві з Д. А. Баликою, що перевидавався двічі (1927, 1928 рр.). Проте, маючи велику популярність у бібліотечної громадськості того часу, ця книга, на жаль, стала одним з основних аргументів звинувачень її авторів у «буржуазному ідеалізмі». Слід зазначити, що Надія Яківна неодноразово підпадала під «пресинг» комуністичної партії через свій талант, інноваційне мислення, принципиовість, відкритість до спілкування, а також задрість окремих підступних колег.

З 1921 по 1982 рр., тобто понад 60 років, до кінця свого життя Н. Я. Фрідьєва жила в Україні: з 1921 по 1928 рр. — у Києві, а з 1928 р. — у Харкові.

Живучи в Києві, вона самовіддано працювала на бібліотечній ниві, обіймала посади інспектора з бібліотечної справи, методиста Губполітосвіти, завідувача Кабінету бібліотекознавства, який сама створила на базі нинішньої Національної парламентської бібліотеки України, брала активну участь у роботі єдиного на той час у Радянському Союзі Науководослідного інституту книгознавства (УНІК). Нове культурне середовище Києва, України загалом надихали ювіляра на нові професійні звернення на користь української бібліотечно-книжкової справи. За часів її участі в діяльності УНІКу було ініційоване й успішно реалізоване високофахове соціологічне дослідження щодо з'ясування читачьких потреб, інтересів, смаків і запитів користувачів. І нині за масштабністю, змістовністю, методично-організаційними засадами це соціологічне дослідження в бібліотечно-інформаційному просторі України є одним із найфундаментальніших. Саме в київський період своєї діяльності Н. Я. Фрідьєва брала участь у багатьох бібліотечних форумах, головними серед яких можна вважати Перший бібліотечний з'їзд РРФСР (1924 р.), Перший український бібліотечний з'їзд (1926 р.) та ін.

З 1928 р. життєвий і творчий шлях Н. Я. Фрідьєвої пов'язаний з Харковом. Доленосну роль у її професійному й кар'єрному зростанні відіграли дві освітні установи — Харківська державна академія культури та Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (сучасні назви), яким вона сповна віддала свій багатогранний талант науковця, організатора, педагога, фахівця. Саме Харків — бібліотечна столиця України — надав змоги Надії Яківні успішно реалізувати свій потужний професійний потенціал, стати авторитетним презентантом вітчизняної бібліотечної науки, практики й освіти на міжнародному рівні.

Зважаючи на значний професійний досвід у розбудові бібліотечної справи, Наркомос УРСР у 1928 р. довірив Н. Я. Фрідьєвій нову відповідальну місію — заснувати в Україні освітню інституцію з підготовки бібліотечних кадрів вищого рівня, яку вона з честю виконала.

Важливим результатом плідної професійної діяльності слід вважати започаткування Н. Я. Фрідьєвою вищої бібліотечної освіти в Україні, її інституціоналізації на рівні секції, відділення, факультету, інституту тощо. Саме цій яскравій особистості, професіоналу завдячуємо в успішному функціонуванні єдиного нині на теренах України факультету бібліотекознавства та інформатики ХДАК. Саме Н. Я. Фрідьєва фондувала формування сучасної бібліотечної інфраструктури ХДАК, а саме:

- формальних і неформальних об'єднань науковців різних вікових рівнів з особливим науковим стилем, фундаментальною проблематикою, сталими комунікаційними зв'язками, тобто наукових шкіл книгознавчого, бібліотекознавчого та бібліографознавчого спрямувань, що в науковому дискурсі дістали системно-цілісну назву «харківська бібліотечна школа»;
- системи безперервної вищої бібліотечної освіти, базове значення в якій має підготовка новітньої генерації бакалаврів, спеціалістів та магістрів з освітньої спеціальності «книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія»;
- підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів на базі створення аспірантури та докторантури з наукової спеціальності «книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство»;
- створення й успішна діяльність спеціалізованої вченої ради, уповноваженої брати до захисту докторські та кандидатські дисертації означеного профілю;
- фахових наукових видань ХДАК, наукових збірників — «Учені записки», «Бібліотекознавство та бібліографія», трансформовані в 1999 р. у фаховий збірник наукових праць «Вісник Харківської державної академії культури».

Н. Я. Фрідьєва присвятила формуванню й успішному розвитку вищої бібліотечної освіти в Україні 36 років, з них 32 — працювала в ХДАК: у певні періоди обіймала посаду декана бібліотечного факультету, постійно очолювала кафедру бібліотекознавства. Про перебіг подій свідчать архівні матеріали, що зберігаються в ХДАК [1]:

- з 2 листопада 1928 р. по 5 березня 1931 р. — декан факультету політосвіти, а потім бібліотечного факультету, в. о. професора, керівника кафедри бібліотекознавства ХІНО, пізніше ХІПО, а потім ХІКО;

- з 5 березня 1931 р. по 1 січня 1934 р. — в. о. професора та керівника кафедри бібліотекознавства ВУІКО;
- з 1 січня 1934 р. по 4 квітня 1935 р. — в. о. професора та керівника кафедри бібліотекознавства ВУІКО;
- з 4 квітня 1935 р. звільнена з ВУІКО, працює заступником директора ЦНБ Харківського університету;
- з 30 січня 1944 р. по 1 січня 1946 р. — доцент і в. о. декана бібліотечного факультету Харківського державного педагогічного інституту ім. Г. С. Сковороди;
- з 1 серпня 1946 р. по 1 вересня 1947 р. — завідувач кафедри бібліотекознавства педагогічного інституту;
- з 1 вересня 1947 р. по 1 липня 1970 р. працює в ХДАК (тодішні назви — ХДБІ, а потім ХДІК), де кар'єрно зростала від старшого викладача, доцента до виконувача обов'язків професора кафедри бібліотекознавства.

Ці офіційні архівні дані, які свідчать про відносно благополучну професійну кар'єру Н. Я. Фрідьєвої, свідчать про величезну повсякденну роботу, сповнену перемог і труднощів. У її долі органічно поєднувалося громадське й особисте, а головне — відданість улюбленій справі.

Особливо плідною виявилася її діяльність на терені вищої бібліотечної освіти та бібліотекознавства України, надійне підґрунтя для якої забезпечив харківський освітній центр, який неодноразово змінював свою назву: ХІНО, ХІПО, ХІКО, ВУІКО, УБІ, ХДБІ, ХДІК, ХДАК. Упродовж 85 років ХДАК зберегла статус фундатора і лідера вищої бібліотечної освіти та наукових шкіл книгознавчого, бібліотекознавчого й бібліографознавчого спрямувань в Україні. Усі ці титули ХДАК має зокрема і завдячуючи діяльності Н. Я. Фрідьєвої. Тому цілком заслужено її вважають засновником харківської бібліотечної школи. Вона — перший декан єдиного в Україні бібліотечного факультету, незмінний завідувач кафедри бібліотекознавства, перший кандидат наук з означеної спеціальності, одна з перших, удостоєна почесного звання «заслужений працівник культури УРСР» та ін.

Очоливши факультет політосвіти в 1928 р. ХІНО, Надія Яківна організувала першу в Україні кафедру бібліотекознавства, яку очолювала з 1931 по 1934 рр. і виконувала обов'язки професора. Брак досвіду підготовки бібліотечних фахівців в Україні потребував педагогічної й організаторської майстерності від працівників кафедри та її керівника. Досвід роботи на бібліотечних курсах у Томську, Уфі, Києві допоміг Н. Я. Фрідьєвій у написанні якісних навчальних планів підготовки бібліотечних фахівців, програм та методичних розробок. На факультеті здійснювалася підготовка організаторів бібліотечної справи, а згодом — організаторів-методистів, існували плани щодо підготовки викладачів бібліотечних дисциплін. Спеціальний цикл навчальних дисциплін складав 30 %, що сприяло підготовці якісних фахівців. За часів її керівництва бібліотечним факультетом (УБІ) постійно збільшувався контингент студентів. Так, якщо в 1933–1934 н. р. навчалось 222 студенти, то в 1934–1935 н. р. набір на перший курс становив 300 осіб, а в наступному навчальному році планувалося прийняти 500 осіб [6].

Н. Я. Фрідьєва також започаткувала в Україні підготовку наукових та науково-педагогічних кадрів. За її ініціативи в 1931 р. у ВУІКО було від-

крито першу в Україні аспірантуру при кафедрі бібліотекознавства з метою роботи з читачем, літератури для дітей та бібліографії.

Паралельно вона здійснювала педагогічну діяльність, ґрунтовно викладала й постійно вдосконалювала зміст і методику викладання улюбленої навчальної дисципліни «Методи роботи з читачем», вела активну наукову роботу. Статті Н. Я. Фрідьєвої, що висвітлюють різні аспекти проблеми, надруковані в «Працях УНІКу», в професійних періодичних виданнях України та Росії 1926–1927 рр. Зокрема, питання психології сприйняття книги набули висвітлення в її рецензії на праці Н. А. Рубакіна «Психологія читача і книги» (1929), «Вплив читання на вольову діяльність людини» (1930) та ін.

Серед найзначиміших праць Н. Я. Фрідьєвої 1928–1935 рр. — посібник «Изучение читателя (опыт методики)» (1927, 1928 рр.), написаний у співавторстві з Д. А. Балакою, який став настільною книгою не лише для студентів, практичних працівників, а й для науковців. Це видання — одне з перших, у якому виявлено системну соціально-комунікаційну взаємодію «книга-читач», що на багато десятиліть залишилося однією з провідних проблем у радянському бібліотекознавстві. Саме опрацювання цієї ідеї провідними вченими ХДАК — послідовниками Н. Я. Фрідьєвої — дозволило ініціювати введення до кадастру наукових галузей, за якими здійснюється захист докторських і кандидатських дисертацій нової наукової галузі «27 — соціальні комунікації», затвердженої Кабінетом Міністрів України у 2006 р. з певними науковими спеціальностями, серед яких провідне місце посідає наукова спеціальність 27.00.03 — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.

Книга «Изучение читателя (опыт методики)», незважаючи на значну популярність у бібліотечному середовищі в ті часи, стала звинуваченням її авторів у правоопортуністичних твердженнях, відриві від генеральної лінії партії. Автори критичних виступів як на кафедрі, так і на сторінках спеціальної преси застосували до Н. Я. Фрідьєвої прийоми критики і фразеологію, яка, зазвичай, використовувалася тоді проти ідейних ворогів.

Її подальша доля виявилася тісно пов'язаною з найдраматичнішою сторінкою нашої історії. Надія Яківна стала однією з перших жертв кампанії з виявлення «буржуазного націоналізму». Так, на початку 1931 р. колеги по кафедрі необґрунтовано осудили діяльність свого керівника і зажадали від Н. Я. Фрідьєвої визнання своїх помилок. Вона визнала їх лише частково, кваліфікувавши як «меньшовицько-ідеалістичні». Її можна було зрозуміти, адже репресовано другого чоловіка, маленька дитина. Не допомогли ні її заслуги, ні звання ударника-стахановця. В інституті розпочалися «чистки», арешти. Тому Надія Яківна в 1935 р. була змушена залишити викладацьку діяльність і перейти на практичну роботу.

Слід зазначити, що це були роки репресій: закрили Український науково-дослідний інститут книгознавства, знищили журнал «Бібліологічні вісті», перервали діяльність Української книжкової палати. Осуджена ціла плеяда відомих бібліотекознавців: Д. А. Балака (буржуазний бібліотекознавець), Ю. Меженко (націоналістичний зубр), Н. Сагарда (націонал-фашист), Б. Борович (великодержавний шовініст і меншовик), а також

велика група провідних бібліотекознавців Усенародної бібліотеки України й інших наукових бібліотек, які розглядалися як «арена їхньої підривної діяльності». І Надія Яківна — відомий на той час бібліотекознавець, котра створила кафедру бібліотекознавства, розробила систему підготовки бібліотечних кадрів, її науково-методичну базу — добилася відкриття першого вечірнього відділення для підготовки фахівців без відриву від виробництва, декан, в.о. професора ВУІКО — була змушена визнати свої помилки. Надія Яківна кваліфікує свої «помилки» як «меньшовицько-ідеалістичні». Незважаючи на лінгвістичну і смислово абсурдність цього визнання, колеги по кафедрі приймають його. Від Надії Яківни вимагають визнання націоналістичних помилок. Але вона цього не робить. Природно, що подібні ситуації завершувалися оргвистовками. В інституті почалися чистки, арешти. Тому Надія Яківна була змушена перейти на практичну роботу в ЦНБ відновленого в 1933 р. Харківського університету, де працювала з 1933 по 1944 рр. заступником директора з наукової роботи, методистом, бібліографом.

Роль Н. Я. Фрідьєвої в організації роботи наукової бібліотеки Харківського університету в перші післявоєнні роки складно переоцінити. Робота в ЦНБ Харківського університету відіграла значну роль у становленні Надії Яківни як історика бібліотечної справи. Шляхетна діяльність Д. І. Багалія, І. Сумцова й інших учених університету, спрямована на створення громадських, народних, шкільних бібліотек і просвіту народу, сприяли формуванню інтересів Н. Я. Фрідьєвої до історико-бібліотекознавчої проблематики.

Після звільнення Харкова від фашистів бібліотечний факультет відновив роботу в складі педагогічного інституту ім. Г. С. Сковороди (1943 р.). Він здійснював підготовку працівників масових бібліотек. Уже з 1944 р. функціонувала кафедра бібліотекознавства. З 1944 р. Надія Яківна знову на педагогічній роботі. Вона виконувала обов'язки декана бібліотечного факультету — з 1 лютого 1944 р. до 7 вересня 1946 р., завідувача кафедри бібліотекознавства — з 1 лютого 1944 р. до 1 вересня 1947 р.

З відновленням діяльності ХДБІ Н. Я. Фрідьєва завідувала кафедрою бібліотекознавства з 1947 по 1968 рр. (в перші роки виконувала обов'язки декана бібліотечного факультету). Кафедра функціонувала в складі кваліфікованих фахівців: А. А. Ашукіна, Р. Б. Гуревич, О. А. Майбороди, пізніше тут починає працювати І. Я. Каганов. Під керівництвом Надії Яківни в умовах браку навчально-методичної літератури кафедра зуміла належним чином організувати роботу і забезпечити навчальний процес.

Науковий доробок Н. Я. Фрідьєвої налічує понад 60 праць, серед яких: фундаментальне дослідження діяльності публічних і народних бібліотек «Публичные общественные бесплатные народные библиотеки г. Харькова до 1917 г.» (1954 р.) і її монографія, присвячена нашій землячці Х. Д. Алчевській, котра півстоліття здійснювала просвітницьку діяльність, вивчала інтереси читачів і відіграла значну роль у вирішенні питання про доступність класичної художньої літератури для масового читача, «Жизнь для просвещения народа: (о деятельности К. Д. Алчевской)» (1963 р.).

Заслуговує на особливу увагу дослідження Н. Я. Фрідьєвою наукових основ бібліотекознавства. У 60-ті рр. вона рецензувала доповідь німець-

кого вченого проф. Х. Кунце, подану на міжнародну конференцію представників вищих навчальних закладів соціалістичних країн (Берлін, 1962 р.) «Бібліотекознавство як наука і предмет викладання у ВНЗ». Пізніше вона отримала запрошення прочитати в Берліні лекції з наукових основ бібліотекознавства. Так закладалися основи міжнародного співробітництва українських і зарубіжних бібліотекознавців. Основні теоретичні проблеми бібліотекознавства висвітлені нею в статті «До питання про бібліотекознавство як науку» (1971 р.). Уже після виходу на пенсію в 1974 р. Н. Я. Фрідьева разом з З. В. Гімальдіновою готує розділ навчального посібника «Історія бібліотечної справи в Україні» (1917–1932) та ін.

Слід зауважити, що Надія Яківна першою серед українських бібліотекознавців 13 жовтня 1954 р. захистила в Московському державному бібліотечному інституті кандидатську дисертацію «Публичные, общественные бесплатные народные библиотеки г. Харькова до 1917 года» з нашої спеціальності. Не маючи закінченої вищої освіти, вона довела високий рівень своєї підготовки, і в травні 1956 р. ВАК СРСР прийняв рішення про видачу їй диплома кандидата педагогічних наук. Зважаючи на вагомий внесок Н. Я. Фрідьевої в розбудову вищої бібліотечної освіти в Україні, вчена рада ХДАБІ в лютому 1959 р. обрала її на посаду доцента. 9 вересня ВАК СРСР затвердила її у вченому званні доцента кафедри бібліотекознавства. Пізніше вона обіймала посаду в. о. професора кафедри, яку очолювала. 13 грудня 1966 р. Указом Президії Верховної Ради їй присвоєно почесне звання заслуженого працівника культури УРСР — за заслуги в розвитку культури й успіхи в роботі з культурного обслуговування населення. У 1967 р. Харківський державний інститут культури, бібліотечна громадськість відзначили 50-річний ювілей її діяльності на бібліотечній ниві. Студенти режисерського відділення інституту створили теплий, сердечний фільм «50 років у строю», який на фестивалі аматорських фільмів у Москві (1967 р.) був відзначений золотою медаллю.

Ідеї та праці Н. Я. Фрідьевої не втратили своєї актуальності й нині і є надійним теоретичним підґрунтям для подальших наукових розвідок у галузі бібліотекознавства. Надія Яківна Фрідьева — наш оберіг, усі, хто навчався в неї, ознайомлений з її творчою спадщиною, високо цінують її талант дослідника, теоретика, педагога і людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Архів Харківської державної академії культури, ф. 1, оп. 1, од. зб. — Особова справа Фрідьевої Надії Яківни. — 1947–1970. — 55 с.
2. Березюк Н. М. Бібліотечна освіта в Україні : (сторінки історії) / Н. Березюк // Бібл. вісн. — 2000. — № 1. — С. 32–35.
3. Волкова С. І. Кафедра бібліотекознавства ХДАК : до 75-річчя підготовки бібліотечних спеціалістів / С. І. Волкова, Т. П. Самійленко // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Х., 2000. — Вип. 3. — С. 171–180.
4. Волкова С. І. Советский библиотековед Н. Я. Фридьева / С. И. Волкова // Сов. библиотековед. — 1980. — № 2. — С. 121–122.
5. Каганов І. Я. Славний ювілей (до 50-річчя громадської, наукової і педагогічної діяльності Н. Я. Фрідьевої) / І. Я. Каганов // Бібліотекознавство та бібліографія : Респ. міжвід. наук.-метод. зб. — Х., 1966. — С. 151–159.

6. Кушнарченко Н. М. Фундатор бібліотечної освіти в Україні / Н. М. Кушнарченко // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Х., 2000. — Вип. 2. — С. 110–123.
7. Столяров Ю. Н. Вклад библиотекосведов УССР в развитие советского библиотекосведения / Ю. Н. Столяров // Бібліотекознавство і бібліографія. — Вип. 20. — С. 90–95.
8. Фокеев В. А. Фридьєва Надежда Яковлевна / В. А. Фокеев // Библ. енциклопедия. — М., 2007. — С. 1103.
9. Харківська державна академія культури : до 80-річчя з дня заснування : монографія / В. М. Шейко, М. М. Каністратенко, Н. М. Кушнарченко [та ін.]. — Х. : ХДАК, 2009. — С. 61–64.
10. Четверті читання до 140 річниця від дня народження Надії Яківни Фридьєвої / Харк. держ. акад. культури ; [уклад. Т. П. Самійленко]. — Х. : [Б.в.], 1998. — 4 с.
11. Шейко В. М. Харківська бібліотечна наукова школа : історико-генетичний вимір / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарченко, А. А. Соляник // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Х., 2011. — Вип. 34. — С. 56–73.
12. Шейко В. М. Харківська вища школа бібліотечно-інформаційної та книгознавчої освіти в контексті історії та сьогодення / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарченко // Вісн. Кн. палати. — 2004. — № 7. — С. 29–33.
13. Шемаєва Г. В. Наукова діяльність кафедри бібліотекознавства Харківської державної академії культури : історичний аспект / Г. В. Шемаєва // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Х., 2011. — Вип. 34. — С. 32–55.

Надійшла до редколегії 18.03.2014 р.

УДК 378.147

Є. М. ТОДОРОВА

МЕТОДОЛОГІЧНО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОГО БІБЛІОГРАФОЗНАВСТВА (2 ЧАСТИНА)

Розглядаються основні методологічні підходи і наукові концепції теорії бібліографії, внесок відомих бібліографознавців у розвиток науки.

Ключові слова: бібліографознавство, теорія бібліографії, методологічний підхід, наукова концепція, бібліографознавець, бібліографічна інформація.

Рассматриваются основные методологические подходы и научные концепции теории библиографии, вклад известных библиографоведов в развитие науки.

Ключевые слова: библиографоведение, теория библиографии, методологический подход, научная концепция, библиографовед, библиографическая информация.

The basic methodological approaches and scientific conceptions of the theory of bibliography, the famous bibliographers contribution to the development of science are considered.

Key words: bibliographical science, theory of bibliography, methodological approach, scientific conception, bibliographer, bibliographical information.